

מסכת ראש השנה פרק ב' - "אם אינן מכירין"

79. כב, א-ב

רפ"י

מתני'

אם אין מכירין אותו. אם אין ב"ד מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא:
משלחין. ב"ד שבעירו אחר עמו. להעיד עליו לפני ב"ד הגדול (שבמקדש) את החדש:
משקלקלו הבייתוסים. מפרש בגמרא:

גמ'

וחד מי מהימן. להכשירו לזה בחזקת נאמן:
מעשה שבא. העד לפני ב"ד בשבת להעיד על החדש:
ועדיו עמו. להחזיקו נאמן:
חד מי מהימן. לעדות החדש:
משפט כתיב ביה. כי חק לישראל הוא משפט וגוי:
באושא. כשישבה סנהדרין שם ושם היו מקדשין את החדש:
משום כבודו דרבי נהוראי. שהרי לא הוזכר ר' נהוראי אלא ללמוד ממנו שאדם גדול כמותו נהג היתר בדבר ואין כבודו שנביא את ראיותינו אף מחבירו הקטן ממנו:
סהדא אחרינא הוה באושא. המכיר את העד הזה:
מספיקא. שמא אין אותו העד בביתו:

מתניתין.

אם אינן מכירין אותו - משלחין עמו אחר להעידו.
בראשונה - היו מקבלין עדות החדש מפל אדם,
משקלקלו הבייתוסים - התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין.

גמרא

מאי "אחר"?

חד.

כב, ב וחד מי מהימן?!

והתניא:

"מעשה שבא הוא ועדיו עמו להעיד עליו!"

אמר רב פפא:

מאי "אחר"?

זוג אחר.

הכי נמי מסתברא,

דאי לא תימא הכי, "אם אינן מכירין אותו" מאי "אותו"?

אילימא: "אותו"? חד, וחד מי מהימן?! "משפט" (תהילים פא-ה) כתיב ביה.

אלא מאי "אותו"? אותו הזוג,

הכי נמי מאי "אחר"? זוג אחר.

וחד לא מהימן?!

והתניא:

"מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא!"

אמרי: רבי נהוראי, סהדא אחרינא הוה בהדיה,

והא דלא חשיב ליה, משום כבודו של רבי נהוראי.

רב אשי אמר:

רבי נהוראי סהדא אחרינא הוה באושא,

ואזל רבי נהוראי לאצטרופי בהדיה.

אי הכי, מאי למימרא?

מהו דתימא: מספיקא לא מחללינן שבתא,

קא משמע לן.

כי אתא עולא אמר:
קדשוה לירחא במערבא.

אמר רב כהנא:
לא מיבעיא עולא דגברא רבה הוא דמהימן,
אלא אפילו איניש דעלמא - נמי מהימן.
מאי טעמא?
כל מילתא דעבידא לאגלויי, לא משקרי בה אינשי.

תניא נמי הכי:
"בא אחד בסוף העולם ואמר קדשו בית דין את החדש נאמן".

81. כב, ב

רפ"י

להטעות את החכמים. שאירע יום ל' של אדר בשבת ולא נראה חדש בזמנו והבייתוסין מתאווין שיהא יום ראשון של פסח בשבת כדי שתהא הנפת העומר באחד בשבת ועצרת באחד בשבת לפי שהן דורשין ממחרת השבת יניפנו ממחרת שבת בראשית כמשמעו ושכרו שני בני אדם להעיד שראו את החדש היום:

אחד משלנו. ולא הכירוהו:

מאתים זוז נתונים לך במתנה. ותהא רשאי לעכבן ואעי"פ שלא השלמת תנאי שלך לשוכרך דיש רשות לב"ד לקנוס ממון ולעשותו הפקר כדאמרינן ביבמות (דף פט:): מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים וגוי יחרם כל רכושו וגוי (עזרא י):

ימתח על העמוד. למלקות כדאמרינן במסכת מכות (דף כב:): כופת שתי ידיו על העמוד:

"בראשונה היו מקבילין עדות החדש מכל אדם.

[משקלקלו הבייתוסים - התקינו שלא יהו מקבילין אלא מן המכירין].

תנו רבנן:

"מה קלקול קלקלו הבייתוסין?

פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות את חכמים.

שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, אחד משלנו, ואחד משלהם.

שלהם העיד עדותו ויצא.

שלנו אמרו לו אמור כיצד ראית את הלבנה?

אמר להם: עולה הייתי במעלה אדומים וראיתיו שהוא רבוג בין שני סלעים,

ראשו דומה לעגל, אזניו דומין לגדי, קרניו דומות לצבי, וזנבו מונחת לו בין ירכותיו,

והצצתי בו ונרתעתי ונפלתי לאחורי.

ואם אין אתם מאמינים לי, הרי מאתים זוז צוררין לי בסדיני.

אמרו לו מי הזקיקך לכך?

אמר להם: שמעתי שבקשו בייתוסים להטעות את חכמים,

אמרתי: אלף אני ואודיע להם שמא יבואו בני אדם שאינם מהוגנין ויטעו את חכמים.

אמרו לו: מאתים זוז נתונין לך במתנה,

והשוכרך ימתח על העמוד.

באותה שעה התקינו - שלא יהו מקבילין אלא מן המכירין".

מתניתין

בראשונה - היו משיאין משואות.

משקלקלו הביתים - התקינו שיהו שלוחין יוצאין.

ביצד היו משיאין משואות?

מביאין כלונסאות של ארז ארוכין, וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן,

וכורך במשיחה, ועולה לראש החר ומצית בהן את האור,

ומוליך ומביא, ומעלה ומוריד - עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש החר השן

וכן בראש החר השלישי.

ומאין היו משיאין משואות?

מהר המשחה לסרטבא,

ומסרטבא לגרופינא,

ומגרופינא לחוורן,

ומחוורן לבית בלתין,

ומבית בלתין לא זזו משם,

אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד - עד שהיה רואה כל הגולה לפניו במדורת האש.

גמרא

מאי משמע ד"משיאין" לישנא דיקוד הוא?

דכתיב: "וישאם דוד ואנשיו" (שמואל ב ה-כא).

ומתרגמינן: ואוקדינן דוד.

מתני'

בראשונה היו משיאין משואות.

לאחר שקדשו החדש ולא היו צריכין לשכור שלוחים לשלוח לגולה להודיע כי המשואות מודיעים אותן:

משקלקלו הכותים. והשיאו גם

הם משואות שלא בזמן החדש

להטעות ישראל ובי"ד לא היו

משיאין משואות אלא בחדש

שנתקדש ביום לי כדאמרינן

בפירקין וכשלא היו משיאין

לערב של יום לי הכל יודעין

שהחדש מעובר ופעם אחת

עיברו בי"ד את החדש ולא

השיאו משואות לערב לי

והכותים השיאום בהרים

שלהם והטעו את בני הגולה

לעשותו חסר:

כלונסות. פירטקיי בלע"ז:

ארוכים. כדי שיראו למרחוק:

וקנים ועצי שמן ונעורת של

פשתן. כל אלו מרבים שלהבת:

וכורכן במשיחה. לונצ"י בלע"ז

קושרם בחוט של משיחה

בראשי הכלונסיות:

ומאין היו משיאין משואות. מה

שם ההרים:

מהר המשחה. מתחילין הוא הר

הזיתים שלפני ירושלים עד

שרואין שעושין כן בהר

סרטבא:

לחוורן וכי: את הגולה בני בבל

אנשי פומבדיתא והמה מודיעין

לכל בני מדינת בבל:

כמדורת אש. מפרש בגמרא

מדורת אש לשון היסק גדול:

83. כב, ב - כג, א

רפ"י

תנו רבנן:

"אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו.
ואימתי משיאין?
לאור עיבורו".

למימרא: דאחסר - עבדינן,
אמלא - לא עבדינן.

מאי טעמא?

אמר רבי זירא:

גזירה משום ראש חודש חסר שחל להיות בערב שבת.

אימת עבדי?

באפוקי שבתא.

כג, א דאי אמרת: נעביד נמי אמלא - אתו למיטעי, אמרי: האי חסר הוא,
והאי דלא עביד מאתמול - משום דלא אפשר,
או דלמא מלא הוא ובזמנו עבדו.

וליעביד בין אמלא בין אחסר,

וכי מקלע ראש חודש בערב שבת - לא ליעביד כלל,

וכיון דלא עבדינן מוצאי שבת, ועבדינן אמלא - מידע ידעי דחסר הוא!

אפילו הכי, אתו למיטעי,

אמרי: האי מלא הוא, והאי דלא עבדי איתנוסי הוא דאיתנוסי.

וליעביד אמלא, ולא ליעביד אחסר כלל!

אמר אביי:

משום ביטול מלאכה לעם שני ימים.

גמ'

לקדשו. להודיען שנתקדש:

לאור עיבורו. לערב יום שלשים
נגהי ל"א יום שלשים קרוי יום
עיבורו כדאמרינן לעיל (דף יט:).
על שני אדרים שמקדשין אותם
ביום עיבוריהם ועל שם שממנו
מעברין את חדש היוצא קרוי
יום עיבור:

ר"ח חסר. ר"ח הנקבע ביום
שלשים שהחדש היוצא נמצא
עכשיו חסר:

שחל להיות בע"ש. ולא נוכל
לחלל שבת לאורו להשיא
משואות ונשיא אותם למ"ש:

ואי אמרת. שנהא רגילין בין
אחסר בין אמלא:

אתו למיטעי. השתא בני הגולה
אמרי כו' אבל השתא דלא
עבדינן אלא אחסר כי עבדינן
למוצאי שבת ידעי דחסר הוא:

ועבדינן אמלא. ואנן רגילין
לעשות כל שאר המלאין:

מידע ידעי דחסר הוא. ומחמת
איסור שבת שאירע בליל
משואותיו נמנעו מלהשיא:

דאיתנוסי. בשכרות של משתה
השבת:

וליעביד אמלא ולא אחסר. וכי
מקלע ר"ח חסר בערב שבת ולא
עבדינן מידע ידעי דחסר הוא
ולא תלו בשכרות אלא במידי
דשכיח דכל חדשים חסרין לא
עבדינן והא נמי לא עבוד:

אמר אביי משום ביטול מלאכה
כו'. ולא גרסינן גזירה אי אמרת
נעביד אמלא ולא אחסר אין לך
ר"ה שאין מתבטלין בני הגולה
ממלאכה שני ימים יום לי שמא
היום ר"ה ויום שלשים ואחד
שמא עיברו את החדש והיום
ר"ה אבל כי עבדינן משואות
אחסר לאור יום לי ידעי שביום
שלשים נקבע ויעשו מלאכה
למחר ואין בטלין שני ימים
אלא במעובר:

84. כג, א

רס"י

כיצד היו משיאין כו':
 אמר רב אדרא. כך שם האילן
 כדאמרינן במסכת ביצה (דף
 טו:) יטע בהן אדר:
 תורניתא. פיניי"א בלע"ז:
 ברתא. בוס"ו בלע"ז:
 שאגא. ש"פ בלע"ז:
 בוטמי. אולמ"י בלע"ז:
 בלוטי. צירקוו"ה בלע"ז
 שגדילין בו פירי שקורין
 גליאנד"ה:
 כסיתא. מין עץ העולה בקרקע
 הים ושמו קוראל"ו:

"כיצד היו משיאין משואות?
 מביאין בלונסות [של ארז ארובין, וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן,
 וכורך במשיחה, ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור,
 ומוליך ומביא, ומעלה ומוריד - עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני,
 וכן בראש ההר השלישי]."

אמר רב יהודה:
 ארבעה מיני ארזים הן:
 ארז,
 קתרום,
 עץ שמן,
 וכרוש.

"קתרום".

אמר רב:
 אדרא.

דבי רבי שילא אמרי:
 מבליגא.

ואמרי לה:
 זו גולמיש.

ופליגא דרבה בר רב הונא,
 דאמר רבה בר רב הונא:
 אמרי בי רב:
 עשרה מיני ארזים הם,
 שנאמר: "אתן במדבר":

ארז,
 שטה,
 והדס,
 ועץ שמן,

אשים בערבה: ברוש, תדהר, ותאשור יחדו" (ישעיה מא-ט).

"ארז" - ארזא.
 "שטה" - תורניתא.
 "הדס" - אסא.
 "עץ שמן" - אפרסמא.
 "ברוש" - ברתא.
 "תדהר" - שאגא.
 "תאשור" - שוריבנא.

הני שבעה הוו!

כי אתא רב דימי אמר:
 הוסיפו עליהם: אלונים, אלמונים, אלמוגין.

"אלונים" - בוטמי.
 "אלמונים" - בלוטי.
 "אלמוגין" - כסיתא.

רפ"י

ערי. לויר"ו שם האילן ואת פריו קורין ביי"ש:
דולבני. קשטאניי"א:
וצי אדיר לא יעברנו. לנחל שעתיד לצאת מבית המקדש:
זו בורני גדולה. ספינה שקורין דרמוני"ט:
היכי עבדי. אותה בורני גדולה למאי עבדא:
חלא. חול:
עד דשכנא. שוליה שוכנים בקרקעית הים ועודנה נראית למעלה מן המים דבמקום שהאלמוגים גדילים בים אין הים עמוק כל כך:
בר אמוראי. מלומד לשוט בנהרות:
וקטר אטוני דכיתנא. חבילי פשתן שהן קשין לינתק וקושר ראשו אחד בשורש האילן וראשו אחד בבורני:
ושקלי. הנך גברי חלא דספינתא ושדו לאבראי והיא עולה מתוך המים ועוקרת שרשי האילן:
פרוותא. פורט"ו בלע"ז ובלשון משנה נמל:
מסקן מרגנייתא. מקרקעית הים על ידי בר אמוראי:
ומקרייא פרוותא דמשמהיג. אותה של פרסיים נקראת נמל של מלוכה:

איכא דאמרי:
ארונים, ערמונים, אלמוגין.

"ארונים" - ערי.
 "ערמונים" - דולבי.
 "אלמוגין" - כסיתא.

"וצי אדיר לא יעברנו" (ישעיה לג-כא).

אמר רב:
זו בורני גדולה.

היכי עבדו?

מיייתו שית אלפי גברי, בתריסר ירחי שתא, ואמרי לה: תריסר אלפי גברי, בשיטתא ירחי שתא. וטעני לה חלא עד דשכנא. ונחית בר אמוראי וקטר אטוני דכיתנא בכסיתא וקטר להו בספינתא. ונטלי חלא ושדו לבראי, וכמה דמדליא עקרא ומתניא. ומחליף על חד תרין בכספא. תלת פרוותא הויין: תרתי בי ארמאי, וחדא דבי פרסאי. דבי ארמאי - מסקן כסיתא. דבי פרסאי - מסקן מרגנייתא. ומקרייא פרוותא דמשמהיג.

85. כג, א

רפ"י

ונקיתי דמים לא נקיתי. אם
באתי לנקות את העכו"ם משאר
עונות לא אנקם מדמם של
ישראל:

אמר רבי יוחנן:

כל שיטה ושיטה שנטלו נכרים מירושלים, עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לה,
שנאמר: "אתן במדבר ארזי שטה" (ישעיה מא-ט).

ואין "מדבר" אלא ירושלים,
שנאמר: "ציון מדבר היתה [ירושלם שממה]"³³ (ישעיה סד-ט).

ואמר רבי יוחנן:

כל הלומד תורה ואינו מלמדה - דומה להדס במדבר.

איכא דאמרי:

כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין תלמידי חכמים - דומה להדס במדבר, דחביב.

ואמר רבי יוחנן:

אוי להם לעובדי כוכבים שאין להם תקנה,

שנאמר: "תחת הנחשת - אביא זהב,

ותחת הברזל - אביא כסף,

ותחת העצים - נחשת,

ותחת האבנים - ברזל" (ישעיה ס-יז)

תחת רבי עקיבא וחכיריו - מאי מביאין?

ועליהם הוא אומר: "ונקיתי דמים לא נקיתי" (יואל ד-כא).

³³ ערי קדשה היו מדבר ציון מדבר היתה ירושלם שממה

86. כג, א-ב

רש"י

אף חרים וכייר וגדר. היו משיאין המשואות בראשי הרים שלחן:
 ביני ביני. דהנך דמתני' הוו קיימין הנך:
 באידך גיסא. איי לצד בבל שני צדדים של איי נמשכין לצד בבל:
 בין כל אחת ואחת. דהנך דמתניתין:
 איסתתום דרכי. ואחזו ההולכין דרך עקלתון:
 בסירים. קוצים:

"ומאין היו משיאין משואות?
 [מהר המשחה לסרטבא, ומסרטבא לגרופינא, ומגרופינא לחוורן, ומחוורן לבית בלתי, ומבית בלתי לא זזו משם, אלא מוליה ומביא ומעלה ומוריד עד שהיה רואה כל הגולה לפניו במדורת האש].

מאי "בית בלתי"?

אמר רב: כגב, זו בירם.

מאי "גולה"?

אמר רב יוסף: זו פומבדיתא.

מאי "במדורת האש"?

תנא:

"כל אחד ואחד נוטל אבוקה בידו ועולה לראש גגו".

תניא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף חרים וכייר וגדר וחברותיה".

איכא דאמרי: ביני וביני הוו קיימי.

איכא דאמרי:

להך גיסא דארץ ישראל הוו קיימי, מר חשיב דהאי גיסא, ומר חשיב דהאי גיסא.

אמר רבי יוחנן:

בין כל אחת ואחת - שמונה פרסאות.

כמה הוו להו תלתין ותרתין?! והא האידינא טובא הוו!

אמר אביי:

אסתתומי אסתתום להו דרבי, דכתיב: "למן הנני שף את דרכך בסירים" (הושע ב-ח).

רב נחמן בר יצחק אמר:

מהכא, דכתיב: "נתיבותי עזה" (איכה ג-ט).

87. כג, ב

רס"י

מתני'

חצר גדולה היתה בירושלים כו'
 כל העדים מתכנסין. ביום
 השבת שחללוהו לבוא ולהעיד:
 לא היו זזין משם. לפי שיצאו
 חוץ לתחום והיוצא חוץ לתחום
 אין לו אלא ד' אמות:
 מן הנהר. שהוא גדל פתאום
 ושוטף את בני העיר ואת
 הילדים:

גמ'

ויעזקהו. סייגו בגדר אבנים
 סביב סביב בעיגול כמו טבעת:
 לישנא דצערא. על שם שאסורין
 כאלו בזיקין שאין זזין משם כל
 היום:
 סעודות גדולות. אלמא לא הוה
 להו צערא:

מתניתין

חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעזק היתה נקראת,
 ולשם כל העדים מתכנסין,
 ובית דין בודקין אותם שם,
 וסעודות גדולות עושין להם,
 בשביל שיהו רגילין לבא.

בראשונה - לא היו זזין משם כל היום.
 התקין רבן גמליאל הזקן:
 שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח.

ולא אלו בלבד,
 אלא אף חכמה הבאה ליילד,
 והבא להציל מן הדליקה, ומן הגייס, ומן הנהר, ומן המפולת,
 הרי אלו באנשי העיר, ויש להם אלפים לכל רוח.

גמרא

איבעיא להו:

"בית יעזק" תנן או 'בית יזק' תנן?

"בית יעזק" תנן - לישנא מעליא הוא,
 דכתיב: "ויעזקהו ויסקלהו" (ישעיה ה-ב),
 או דלמא 'בית יזק' תנן - לישנא דצערא הוא,
 כדכתיב: "והוא אסור באזיקים" (ירמיה מ-א)?

אמר אביי:

תא שמע:

"סעודות גדולות היו עושין להם שם כדי שיהו רגילים לבוא".

דלמא תרתי הוו עבדי בהו.

88. כג, ב - כד, א

רש"י

מתני'

כיצד בודקין את העדים כו' לפני החמה. החמה הולכת לעולם ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון והלבנה אינה נראית ביום שלשים לעולם אלא סמוך לשקיעת החמה שמתוך שהיא דקה וקטנה אינה נראית בעוד שהחמה בגבורתה מדלא קתני למזרחתה או למערבתה שמע מינה אין נראית להם בדרום וקא סייד שהיו שואלין את העדים אם ראוה מהלכת לפני החמה או לאחריה לצפונה של חמה ראיתם אותה או לדרומה של חמה ובגמרא פריך לפני החמה היינו לצפונה שהרי אין נכון לבדוק ולשאול אם לדרומה אלא בזמן ששניהן החמה והלבנה במערב שאם הם בדרום אינה יכולה להיות לא לצפונה ולא לדרומה אלא או למזרחתה או למערבתה וכשהן במערב אם לפני החמה היא זהו לצפונה שהרי לצד צפון הם הולכין ואם לאחריה היא הרי זה לצד דרום:

כמה היה גבוה. מן הארץ לפי ראיית עיניכם:
לאין היה נוטה. ראשי הפגימה לאיזה צד נוטין לצד צפון כזה (או לצד דרום כזה []):
אם אמר לפני החמה לא אמר כלום. מפרש בגמרא:

גמ'

היינו לפני החמה היינו לצפונה. הא חדא מילתא היא כדפרישית לעיל:
פגימתה לפני החמה. פונה לצד החמה או לצד אחר ועלה קתני סיפא אם אמר לפני החמה לא אמר כלום דמעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה:
דלא לימרו עובדיה. העובדין את החמה:
גירי קא משדייא. החמה הזאת חצים היא יורה להלחם בכופרין בה שהיורה בקשת נותן פגימת הקשת לצד פניו:

מתניתין

כיצד בודקין את העדים?
זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון,
ומכניסין את הגדול שבהן ואומרים לו: אמור כיצד ראית את הלבנה,
לפני החמה או לאחר החמה?
לצפונה או לדרומה?
במה היה גבוה?
ולאין היה נוטה?
ובמה היה רחב?
אם אמר לפני החמה - לא אמר כלום.
ואחר כך היו מכניסין את השני ובודקין אותו.
אם נמצאו דבריהם מכוונים - עדותו קיימת.
ושאר כל הזוגות - שואלין אותן ראשי דברים.
לא שהיו צריכים להם, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש, בשביל שיהיו רגילים לבוא.

גמרא

היינו "לפני החמה" היינו "לצפונה!"
היינו "לאחר החמה" היינו "לדרומה!"

אמר אביי:

פגימתה "לפני החמה או לאחר החמה?"

"אם אמר לפני החמה לא אמר כלום" -

דאמר רבי יוחנן:

מאי דכתב: **"המשל ופחד עמו עושה שלום במרומי"** (איוב כה-ב)?
מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה, ולא פגימתה של קשת.
פגימתה של לבנה - דחלשה דעתה.
פגימתה של קשת - דלא לימרו עובדי החמה גירי קא משדייא.

כד, א

89. כד, א

רש"י

כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. בימות החמה כגון ביום ארוך של תקופת תמוז חמה שוקעת לסוף מערב לצד צפון כדתינא בעירובין (דף נו.) חמה יוצאת ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זהו פני צפון חמה יוצאת ביום קצר ושוקעת ביום קצר זהו פני דרום ניסן ותשרי חמה יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב תקופת ניסן היום והלילה שוין חמה יוצאת בחצי מזרח ומהלכת חצי מזרח וכל דרום וחצי מערב ושוקעת ובליילה סובבת למעלה מן הכיפה חצי מערב וכל צפון וחצי מזרח וזורחת ולמחרת התחיל היום להיות זורח מעט מכנגד חצי מזרח לצד צפון ושוקע להלן מחצי מערב לצד צפון וכן כל יום ויום נמשכת מעט בין בזריחה בין בשקיעה וכשמגיע יום תקופת תמוז היא זורחת בקרן מזרחית צפונית ומהלכת ג' רוחות ושוקעת בקרן צפונית מערבית ומשם ואילך הימים מתמעטין והחמה נמשכת מעט מעט בזריחתה ובשקיעתה לצד דרום וכשמגיע תקופת תשרי יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב והיום והלילה שוין ועוד מושכת והולכת לצד דרום עד תקופת טבת ואותו היום יוצאת בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן דרומית מערבית ומשם ואילך נמשכת לאחוריה לצד צפון לזריחתה מרבה הילוכה לצד צפון מעט ושוקעת וכן תמיד עד תקופת ניסן שיוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב נמצאת בימות החמה מהלכת רוב רוח מערבית לפני שקיעתה ופעמים כולה וכל ימות הגשמים אינה מהלכת אלא מיעוט מערב ופעמים שאינה נכנסת בו אלא דבר מועט והלבנה לעולם בחידושה בקרן מערבית דרומית הלכך בימות הגשמים שאין החמה נכנסת למערב אלא בשקיעתה הלבנה קודמת לתוך המערב נמצאת לבנה בצפון ובימות החמה שהחמה במערב הרבה היא קודמת הלבנה ברוב החדשים לצד צפון נמצאת לבנה בדרום:

אבל מצטרפין לעדות אחרת. אחד מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו:

ראינוהו במים. תוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה:

בעבים. יום המעונן היה וראינוהו מאירה דרך עוביו של עב:

עששית. קנדיל"ה בלע"ז:

כל הכי חזו ואזלי. בתמיה מאחר שראוהו למה לא יעידו וכי לעולם הם צריכים לראותו:

מדעתנו. כדי להעיד עליו:

כוביתא דעיבא. עיגול של עב לבן: מתני' ראש ב"ד אומר מקודש כו':

"במה היה גבוה ולאיו היה נוטה" כו':

תנא קדא:

"לצפונה - דבריו קיימין, לדרומה - לא אמר כלום".

והתניא איפכא:

"לדרומה - דבריו קיימין, לצפונה - לא אמר כלום!"

לא קשיא:

כאן - בימות החמה, כאן - בימות הגשמים.

תנו רבנן:

"אחד אומר גבוה שתי מדעות, ואחד אומר שלשה - עדותן קיימת. אחד אומר שלשה ואחד אומר חמשה - עדותן בטילה, אבל מצטרפין לעדות אחרת".

תנו רבנן:

"ראינוהו במים, ראינוהו בעששית, ראינוהו בעבים - אין מעידין עליו. חציו במים, חציו בעבים, חציו בעששית - אין מעידין עליו". השתא כולו אמרת לא, חציו מבעיא!?

אלא הכי קאמר:

חציו במים חציו ברקיע, חציו בעבים חציו ברקיע, חציו בעששית חציו ברקיע - אין מעידין.

תנו רבנן:

"ראינוהו ושוב לא ראינוהו - אין מעידין עליו".

כל הכי חזו לה ואזלי?

אמר אביי:

הכי קאמר:

ראינוהו מאלינו, ושבנו לראותו מדעתנו ולא ראינוהו - אין מעידין עליו.

מאי טעמא?

אימור כוביתא דעיבא בעלמא הוא דחזי.

רש"י

90. כד, א

גמ'

מקראי קדש. תרי זימני משמע:

מתניתין

ראש בית דין אומר: מקודש!
 וכל העם עונין אחריו: מקודש מקודש!
 בין שנראה בזמנו, בין שלא נראה בזמנו - מקדשין אותו.
 רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:
 אם לא נראה בזמנו - אין מקדשין אותו,
 שפבר קידשוהו שמים.

גמרא

"ראש בית דין" וכו'.

מנהגי מילי?

אמר רבי חייא בר גמדיא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי:
 אמר קרא: "וידבר משה את מועדי ה'" (ויקרא כג-מד) - מכאן שראש בית דין אומר מקודש.

"וכל העם עונין אחריו: מקודש מקודש".

מנלן?

אמר רב פפא:

אמר קרא: "אשר תקראו אותם" (ויקרא כג-ב) - קרי ביה: אתם.

רב נחמן בר יצחק אמר:

"אלה הם מועדי" (ויקרא כג-ב) - "הם" - יאמרו מועדי.

"מקודש מקודש" תרי זימני - למה לי?

דכתיב: "מקראי קודש" (ויקרא כג-ב).

91. כד, א

רש"י

ר' אלעזר בר' צדוק אומר כו':
 בזמנו אין מקדשין אותו. שאינו
 צריך חיזוק:
 מעובר אין. דמשמע משחשיכה
 נתעבר:
 אבל מקודש לא. קתני הרי זה
 מתקדש למחר:
 מעובר איצטריכא ליה. כלומר
 לעולם למחר בעי קידוש והאי
 דלא תנייה משום דאיצטריכא
 לאשמועינן מעובר:
 דהואיל ובזמנו ראוהו. סד"א
 לא ליעברוה ואי תנא הרי זה
 מתקדש למחר הוה אמינא
 לעולם מיומא קמא מתקנינן
 מועדותיה: מתנני דמות צורות
 לבנה:

"רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:
 אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו".

תניא:

"פלימו אומר:

בזמנו - אין מקדשין אותו,

שלא בזמנו - מקדשין אותו.

רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:

בין כך ובין כך - אין מקדשין אותו,

שנאמר: "וקדשתם את שנת החמשים" (ויקרא כה-י) -

שנים - אתה מקדש,

ואי אתה מקדש - חדשים".

אמר רב יהודה אמר שמואל:

הלכה כרבי אלעזר ברבי צדוק.

אמר אביי:

אף אנו נמי תנינא:

"ראוהו בית דין וכל ישראל,

נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה,

הרי זה מעובר" (ראש השנה כה:).

"מעובר" - אין,

מקודש - לא.

"מעובר" - איצטריכא ליה,

סלקא דעתך אמינא: הואיל ו"ראוהו בית דין וכל ישראל" איפרסמא ולא ליעברוה,

קא משמע לן.

92. כד, א-ב

רש"י

גמ' לא תעשון אתי. צורות העומדים אתי: של חמשה. נרות: ושל ששה. נרות: ואפילו של שאר מיני מתכות. לפי שכיוצא בהן כשירה לפנים כדתניא (מנחות דף כח:): ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תיעשה חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת: אף של עץ לא יעשה. שכיוצא בה כשירה לפנים דר' יוסי ברי יהודה דריש ליה לקרא ברבוי ומעוטי מאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט חרס והכי מפרש לה במנחות (שם): כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי. כשגברה ידם על היונים והוציאו מירושלים וטיהרו את המקדש והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב: **בבעץ**. שטייניו בלע"ז: דמות ארבעה פנים. לגוף אחד כעין חיות הקדש דהיינו אתי שכסא כבוד רכוב עליהן: **פרצוף אדם לחודיה תשתרי**. שהרי הוא אחד מהן בחיות ואפ"ה אמר עד דאיכא כולהו בהדי הדדי: **שבמדור העליון**. ברקיע שביעי דדייקין אתי אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות במדור התחתון הן ברקיע השני כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יב:):

מתניתין

דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובפנתל בעליותו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית או כזה?

גמרא

ומי שרי?!

והתניב: "לא תעשון אתי"³⁴ (שמות כ-כג) - לא תעשון כדמות שמשיי!

אמר אביי:

לא אסרה תורה אלא שמשין, שאפשר לעשות כמותן.

כדתניא:

"לא יעשה אדם בית תבנית היכל,

אנסדרה תבנית אולם,

חצר כנגד עזרה,

שלחן כנגד שלחן,

מנורה כנגד מנורה.

אבל עושה - ושל חמשה ושל ששה ושל שמונה,

ושל שבעה - לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות.

רבי יוסי ברי יהודה אומר:

אף של עץ לא יעשה, כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי.

אמרו לו: משם ראיה?!

שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ,

העשירו - עשאוים של כסף,

חזרו העשירו - עשאוים של זהב."

כד, ב

ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן - מי שרי?!

והתניא:

"לא תעשון אתי" (שמות כ-כג) - לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום!"

אמר אביי:

לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי.

אלא מעתה, פרצוף אדם לחודיה תשתרי,

אלמה תניא: "כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם?"

אמר רב הונא בריה דרב אידי מפרקיה דאביי שמיעא לי:

"לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי.

ושאר שמשין מי שרי?!

והא תניא:

"לא תעשון אתי" - לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום,

כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת."

אמר אביי:

לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון.

ושבמדור התחתון, מי שרי?!

והתניא:

"אֲשֶׁר בְּשֵׁמִים" (שמות כ-ד) - לְרַבּוֹת חֲמָה וּלְבַנָּה בּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת.
"מִמְעַל" - לְרַבּוֹת מִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת!

כִּי תִנָּא הֵיא לְעֲבָדָם.

אִי לְעֲבָדָם, אֲפִילוֹ שְׁלֹשׁ קָטָן נְמִי!

אִין הָכִי נְמִי,

דְּתִנָּא:

"אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ" - לְרַבּוֹת הָרִים וּגְבֻעוֹת יָמִים וּנְהָרוֹת אֲפִיקִים וּגְאִיוֹת.
"מִתַּחַת" - לְרַבּוֹת שְׁלֹשׁ קָטָן.

וְעֲשִׂיָה גְרִידָתָא מִי שְׁרִי?!

וְהִתְנָא:

"לֹא תַעֲשׂוּן אֶתִי" (שמות כ,ב) - לֹא תַעֲשׂוּן כְּדַמּוֹת שְׁמַשְׁיֵי הַמְּשַׁמְשִׁין לְפָנַי,
 בְּגוֹן חֲמָה וּלְבַנָּה בּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת!

שְׂאֲנִי רַבָּן גְּמְלִיאֵל,

דְּאֲחָרִים עָשׂוֹ לוֹ.

וְהָא רַב יְהוּדָה דְּאֲחָרִים עָשׂוֹ לוֹ,

וְאָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה:

שְׂיִנָּא, סְמִי עֵינִיה דְּדִין!

הָתָם חוֹתְמוֹ בּוֹלֵט הָוָה,

וּמְשׁוּם חֲשָׁדָא.

כְּדִתְנָא:

"טַבְעוֹת"

חוֹתְמוֹ בּוֹלֵט - אָסוּר לְהִנְיָחָה, וּמוֹתֵר לְחַתּוּם בָּהּ.

חוֹתְמוֹ שׁוֹקֵעַ - מוֹתֵר לְהִנְיָחָה, וְאָסוּר לְחַתּוּם בָּהּ.

וּמִי חִיִּישִׁין לְחֲשָׁדָא?!

וְהָא הֵיא בִּי כְּנִישְׁתָּא דְּשָׁף וְיָתִיב בְּנֵהרְדְּעָא,

דְּהוּה בִּיה אַנְדְּרִטָא, וְהוּו עֵיילִי רַב וְשְׁמוּאֵל וְאַבּוּה דְּשְׁמוּאֵל וְלוֹי וּמְצַלוֹ הָתָם וְלֹא חִיִּישִׁי לְחֲשָׁדָא!

רַבִּים שְׂאֲנִי.

וְהָא רַבָּן גְּמְלִיאֵל יָחִיד הוּא!

כִּיּוֹן דְּנִשְׂיָא הוּא,

שְׁכִיחֵי רַבִּים גְּבִיָהּ.

אִיבְעִית אִימָא:

דְּפָרְקִים הָוָה.

וְאִיבְעִית אִימָא:

לְהַתְלַמֵּד עֲבָד,

וּכְתִיב: **"לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת"** (דברים יח-ט) - אֲבָל אַתָּה לְמַד לְהִבְיִן וּלְהוֹרוֹת.

רַש"י

שְׁלֹשׁ. תּוֹלַעַת:

אֲפִיקִים. מוֹצֵאֵי מִים בִּיבְרִי"ש

בִּלְעִי"ז:

אֲחָרִים. נִכְרִים:

וְהָא רַב יְהוּדָה. שְׁהִיתָה לוֹ צוּרָה

בְּטַבְעוֹתָ וְאַחֲרִים עֲשֵׂאוּהָ וְאִ"ל

שְׁמוּאֵל דְּנִישְׁקִלְיָה מִינֵיהּ:

סְמִי עֵינִיָּה. כְּלוּמַר הַשְּׁחַת

צוּרְתוֹ:

וּמְשׁוּם חֲשָׁדָא. שְׁלֹא יֵאמְרוּ עֵי"ז

הֵיא לוֹ:

אָסוּר לְהִנְיָחָה. בְּאַצְבָּעוֹ:

וּמוֹתֵר לְחַתּוּם בָּהּ. שְׁחַתְיִמְתָּה

שׁוֹקֵעַת:

וּכְשִׁחוֹתְמָה שְׁקוּעָה. חַתְיִמָּה

בּוֹלֵטָת חוֹתְמָה בּוֹלֵט הַמַּתְכַּת

חֲרוֹת סְבִיב סְבִיב וְהַצּוּרָה

עוֹמֵדָת כְּמוֹת שֶׁהִיא חוֹתְמָה

שׁוֹקֵעַת שֶׁהַצּוּרָה חֲקוּקָה

וְחֲרוֹתָהּ בְּמַתְכַּת:

דְּשָׁף וְיָתִיב בְּנֵהרְדְּעָא. מְקוּם

הוּא וִישׁ פּוֹתְרִין שְׁחָרְבַּ וְחֲזַר

וּנְבִנָּה וְתַמִּיד הִיתָה שְׁכִינָה

מְצוּיָה שֵׁם וִיכְנִיָּה וּגְלוּתוֹ

בְּנֵאוּהוּ שְׁנִשְׂאוּ עִמָּהֶם מֵאַבְנֵי

יְרוּשָׁלַיִם וְעֲלִיהֶם נֵאמַר

(תְּהִלִּים קב) כִּי רָצוּ עַבְדֶּיךָ אֶת

אַבְנֵיהּ:

אַנְדְּרִטָא. צֶלַם דְּמוֹת הַמֶּלֶךְ:

וְהָא ר' ג' יָחִיד הוּא. וְנִיחוּשׁ נְמִי

לְחֲשָׁדָא: מִתְנִי מַעֲשֵׂה שְׁבָאוֹ

שְׁנַיִם כּו':

93. כד, ב - כה, א

רש"י

מתני'
ראינוהו שחרית במזרח. את השנה:
וערבית במערב. את החדשה:
עדי שקר הם. דקיימא לן (לעיל דף כ:) עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כך פירשו רבותי ולבי נוקפי מדקתני בברייתא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה ואין לשון ביאת ארוכה וקצרה נופל כאן שהרי מתוך קוטנה הישנה היא נכסית מבני מערב כשהיא במזרח לפני חידושה ונראה לי דעל החדשה העידו ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בו נורי לפי שאינה ממחרת לרוץ בייב שעות שביום מתוך המזרח לתוך המערב ועייז קאמר פעמים שבא בדרך ארוכה ושוהה לבא:
ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו. ביום שלשים:
וליל שלשים. שהיו מצפיין בי"ד והעם שתהא מגולה ויראוהו מאחר שהעדים ראוה ביום לא נראה להם:
רואה אני את דבריך. לעבר את החדש:
הלך ומצאו. הלך ומצאו ר"ע לרי יהושע מיצר על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים:
אשר תקראו. בקריאת בית דין תלאו הכתוב:
בא לו. ר' יהושע אצל רבי דוסא:
למה לא נתפרסמו שמותן כו'. שאם בא אדם לדון אחר בית דין שבימיו ולומר וכי בית דין זה כמשה ואהרן כאלדד ומידד אומרים לו שמא חשוב הוא כשלשה מן השאר שלא נתפרשו שמותם:

מתניתין

כה, א

מעשה שבאו שנים ואמרו:
ראינוהו שחרית במזרח ^א **וערבית במערב.**
אמר רבי יוחנן בן נורי:
עדי שקר הם.
כשבאו ליבנה קיבלו רבן גמליאל.
ועוד, באו שנים ואמרו:
ראינוהו בזמנו, ובליל עיבורו לא נראה.
וקיבלו רבן גמליאל.
אמר רבי דוסא בן הורכניס:
עדי שקר הו.
היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה?!
אמר לו רבי יהושע:
רואה אני את דבריך.
שלח לו רבן גמליאל:
גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך,
הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר,
אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי,
שנאמר: "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם" (ויקרא כג-ד) -
בין בזמנו, בין שלא בזמנו.
אין לי מועדות אלא אלו.
בא לו אצל רבי דוסא בן הורכניס,
אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל,
צריבין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו,
שנאמר: "ועל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, ט).
ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים?
אלא ללמד:
שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה.
נטל מקלו ומעוטי בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל,
ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו.
עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו,
אמר לו: בוא בשלום רבי ותלמידי,
רבי - בחכמה,
ותלמידי - שקבלת את דברי.

גמרא

תניא:

"אמר להם רבן גמליאל לחכמים:
כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארונה ופעמים שבא בקצרה."

אמר רבי יוחנן:

מאי טעמא דבי רבי³⁵?

דכתיב: "עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו" (תהילים קד-ט).

שמש - הוא די'דע מבואו,

³⁵ יש הגורסים בית רבן גמליאל. ויש ליישב את גירסתנו שרבי יוחנן כינה את בית רבן גמליאל "בית רבי" שרבי היא צאצא של רבן גמליאל ורבי יוחנן למד אצלו בצעירותו (מהדורת שוטנשטיין).

ירח - לא ידע מבוואו.

רבי חייא חזייה לסיהרא דהוה קאי בצפרא דעשרים ותשעה, שקל קלא פתק ביה. אמר: לאורתא בעינן לקדושי בך, ואת קיימת הכא?! זיל איכסי.

אמר ליה רבי לרבי חייא:
זיל לעין טב וקדושיה לירחא,
ושלח לי סימנא: דוד מלך ישראל חי וקיים.

תנו רבנן:

"פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש, בסבורים העם לומר: ראש חודש, ובקשו בית דין לקדשו. אמר להם רבן גמליאל: בך מקובלני מבית אבי אבא: אין חדושה של לבנה - פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה, ושני שלישי שעה ושבעים ושלשה חלקים. ואותו היום מתה אמו של בן זאזא והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראויה לכה, אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החדש".

רש"י

גמ'

דחזי' לסיהרא. ישנה:

שקל קלא. פיסת רגבים מוט"א בלע"ז:

לאורתא בעינן לקדושיך. צריכין אנו לעשות הלילה יום טוב של ראש השנה לחסר את אלול ולאיים על העדים לומר ראינוהו בזמנו לקדשו למחר ואף על פי שלא ראוהו לפי שהיה עיבור החדש דוחה את יום הכפורים אצל שבת:

ואת קיימת הכא. ואם תהא נראית ערבית שוב לא יקדשו את החדש למחר כדאמרן לעיל פרק קמא (כ:): צריך שיהא לילה ויום מן החדש שאם נראית הישנה לאור כ"ט אין מקדשין מחר את החדש:

זיל לעין טב וקדושיה. דואג היה שלא ירננו עליו בני עירו כשיקדשו למחר לפי שראו הישנה כל יום כ"ט וסלק תלונותם מעלי ומורי פירש שגזרו גזרה במקומו שלא יקדשו את החדש:

דוד מלך ישראל. נמשל כלבנה שנאמר בו (תהלים פט) כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם:

(ונראית דמות לבנה. בעשרים ותשעה):

שידעו שלא קדשו בית דין את החדש. שאין מספידין ביום טוב:

94. כה, א

רש"י

אתם אתם אתם. שלשה זמנין כתיב אשר תקראו אותם בפרשת שור או כשב וקרי ביה תקראו אתם :
שוגגין. מאליהן כסבורין שהוא ראוי להתעבר וטועין :
מוטעין. על ידי עדי שקר :

³⁶"הלך רבי עקיבא ומצאו מיצר

[אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה דבן גמליאל עשוי, שנאמר: "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם" (ויקרא כג-ד) - בין בזמנו, בין שלא בזמנו. אין לי מועדות אלא אלו].

איבעיא להו:

מי מיצר?

רבי עקיבא מיצר,

או רבי יהושע מיצר?

תא שמע:

דתניא:

"הלך רבי עקיבא ומצאו לרבי יהושע נשהוא מיצר.

אמר לו: רבי, מפני מה אתה מיצר?

אמר לו: עקיבא, ראוי לו שיפול למטה שנים עשר חדש ואל יגזור עליו גזירה זו.

אמר לו: רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתי.

אמר לו: אמור.

אמר לו: הרי הוא אומר: "אתם ... אתם ... אתם" (ויקרא כג, ב, ד, לו) שלש פעמים:

"אתם" - אפילו שוגגין.

"אתם" - אפילו מזידין.

"אתם" - אפילו מוטעין.

בלשון הזה אמר לו: עקיבא נחמתני נחמתני.

95. כה, א-ב

רש"י

שלא יאמר אדם. על בית דין שבימיו וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן שאשמע לו עכשיו שלא נתפרשו אמור לו אם אינו כמשה ואהרן הרי הוא כאחד משאר זקנים שאינך יודע מי הם:

ואומר ה' אשר עשה את משה ואת אהרן. שמואל הנביא אמר לישראל הקדוש ברוך הוא עשה לכם נסים על ידי ששה זקנים הללו משה ואהרן ירובעל ובדן ויפתח ושמואל:

ואומר. בספר תהלים משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם הרי ששקל הכתוב שמואל עם משה ואהרן ובכתובים הראשונים כתוב ירובעל בדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל שלשה קלים עם שלשה חמורים:

הא אין לך לילך כו'. הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך לבקש אלא שופט שהיה בימיך:

אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה. כי לא מחכמה שאלת על זה לפי שהדורות היו טובים וצדיקים מן אחרונים לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה שאי אפשר שיהו אחרונים כראשונים:

"בא לו אצל רבי דוסא בן הורכניס,

אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל,

צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו,

שנאמר: "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, ט).

ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים?

אלא ללמד:

שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה].

תנו רבנן:

"למה לא נתפרשו שמותם של זקנים הללו?

שלא יאמר אדם: פלוני כמשה ואהרן? פלוני כנדב ואביהוא? פלוני כאלקד ומידד?

ואומר: "ויאמר שמואל אל העם: ה' אשר עשה את משה ואת אהרן" (שמואל א יב-ו).

ואומר: "וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל" (שמואל א יב-ו) -

"ירובעל" - זה גדעון.

ולמה נקרא שמו "ירובעל"?

שעשה מריבה עם הבעל.

"בדן" - זה שמשון.

ולמה נקרא שמו "בדן"?

דאיתי מדן.

"יפתח" - כמשמעו.

כה,ב ואומר: "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו" (תהלים צט-ו) -

שקל הכתוב שלשה קלי עולם בשלשה חמורי עולם,

לומר לך: ירובעל בדורו כמשה בדורו,

בדן בדורו כאהרן בדורו,

יפתח בדורו כשמואל בדורו.

ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים.

ואומר: "ובאת אל הכהנים הלזים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם" (דברים יז-ט) -

וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו?

הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו.

ואומר: "אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה" (קהלת ז-ז).

רפ"י

96. כה, ב

"נטל מקלו ומעותיו בידו".

תנו רבנן:

"כיון שראה אותו - עמד מכסאו ונשקו על ראשו,**אמר לו: שלום עליך רבי ותלמידי,****רבי - שלמדתני תורה ברבים,****ותלמידי - שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה בתלמיד.****אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים,****קל וחומר קטנים לגדולים".****"קל וחומר"?! חייבא הוא!**

אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאין קטנים קל וחומר בעצמן.

הדרן עלך אם אינן מכירין